

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У РОБОТІ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

PECULIARITIES OF USING INNOVATIVE TECHNOLOGIES IN WORKING WITH CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL NEEDS

Стаття присвячена одній з актуальних проблем впровадження інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Зазначається, що фахівці, які працюють з дітьми з особливими освітніми потребами, повинні володіти не лише фаховими методиками, а й новаторським досвідом, організувати освітній процес, керуючись принципами індивідуалізації навчальної діяльності та активізації пізнавальної діяльності дітей, враховувати їхні індивідуальні особливості розвитку, прагнути до самоосвіти. Встановлено, що значна частина фахівців використовують окремі частини інноваційних технологій або всі розробки у різних їх варіаціях. Серед груп технологій навчання дітей з особливими освітніми потребами більшість фахівців використовує технології індивідуалізації освітнього процесу (особистісно-орієнтоване навчання, методики Марії Монтессорі, вальдорфської педагогіки, рівневої диференціації, ігрових та інтерактивних технологій, технологій модульно-розвивального, проблемного, когнітивного, дистанційного, проектного навчання та ін.). Визначено труднощі, які виникають при використанні інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами, це зокрема недостатній розвиток дослідницьких умінь фахівців, недостатня забезпеченість технічними засобами навчання, потреба у пристосуванні технологій до можливостей дітей з особливими освітніми потребами. Встановлено, що головною перешкодою в освоєнні і розробці інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами є недостатнє матеріальне забезпечення та нестача часу на саморозвиток. Найбільш значимими здібностями та якостями особистості, що позитивно впливають на впровадження інноваційних технологій в роботі з дітьми з особливими освітніми є креативність, бажання експериментувати, позитивне ставлення та пізнавальний інтерес до інновацій, прагнення до самовдосконалення, здатність відмовитися від стереотипів у педагогічній діяльності, здатність до самоаналізу, загальнотеоретичні й методичні знання, здатність до співробітництва.

Ключові слова: інноваційні технології, діти з особливими освітніми потребами, професійна діяльність, розвиток.

The article is devoted to one of the current problems of implementation of innovative technologies in work with children with special educational needs. It is noted that professionals who work with children with special educational needs must have not only professional methods but also innovative experience, organize the educational process, guided by the principles of individualization of educational activities and activation of children's cognitive activity, take into account their individual development, seek self-education. It is established that a significant part of specialists use some parts of innovative technologies or all developments in their various variations.

Among the groups of technologies for teaching children with special educational needs, most professionals use technologies for individualization of the educational process (personality-oriented learning, Maria Montessori methods, Waldorf pedagogy, level differentiation, game and interactive technologies, technologies of modular development, problem-based, cognitive, distance learning, project etc.). The difficulties that arise when using innovative technologies in working with children with special educational needs are identified, including insufficient development of research skills, insufficient provision of technical teaching aids, the need to adapt technology to the capabilities of children with special educational needs. It is established that the main obstacle in the mastering and development of innovative technologies in working with children with special educational needs is insufficient material support and lack of time for self-development. The most significant abilities and personality qualities that positively affect the implementation of innovative technologies in working with children with special education are creativity, desire to experiment, positive attitude and cognitive interest in innovation, the desire for self-improvement, and the ability to abandon stereotypes in teaching, self-analysis, and general theoretical and methodical knowledge, ability to cooperate.

Key words: innovative technologies, children with special educational needs, professional activity, development.

УДК 376.091.033-027.31-056.2/3
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/48.1.24>

Михальська С.А.,
докт. психол. наук,
доцент кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти
Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Проблема впровадження інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами у професійній діяльності фахівців актуальна на сьогоднішній день. Адже впровадження в освітній процес нових прийомів та підходів для отримання кращого результату сприятиме ефективному навчанню, розвитку та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питання інноваційної діяльності в освітній сфері досліджувалось багатьма науковцями (І. Бех,

Л. Ващенко, Л. Виготський, І. Дичківська, О. Пехота та ін.).

Інноваційні технології навчання розробляли А. Єршов (комп'ютерні (інформаційні) технології), А. Белкін (педагогічна технологія створення ситуацій успіху), Ж. Піаже, Л. Виготський (технологія розвитку критичного мислення), В. Коваленко, Б. Нікітін, П. Підкасистий, М. Стронінта (ігрові технології), О. Пометун, Л. Пироженко (інтерактивні технології), К. Баханов, Д. Дьюї, В. Кіппатрик, О. Пехота, І. Чечель (технології проектного навчання) та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Процес навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі закладу освіти буде успішним за умов упровадження технологій індивідуалізації освітнього процесу, спільного викладання в інклюзивному класі, подолання навчальних і поведінкових труднощів та технологій адаптації освітнього середовища.

Учителі, котрі прагнуть створити ефективну систему навчання учнів з особливими освітніми потребами, повинні володіти не лише фаховими методиками, а й новаторським досвідом, організувати освітній процес, керуючись принципами індивідуалізації навчальної діяльності та активізації пізнавальної діяльності учнів, враховувати їхні індивідуальні особливості розвитку, здійснювати моніторинг освітніх проблем та своєчасно вносити необхідні корективи, прагнути до самоосвіти, саморозвитку, усвідомлювати власні професійні можливості та професійну цінність [1, с. 76-77]. Тому, **метою** даної роботи є визначення особливостей використання інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами у професійній діяльності фахівців.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційні педагогічні технології як процес – це «цілеспрямоване, систематичне й послідовне впровадження в практику оригінальних, новаторських способів, прийомів педагогічних дій і засобів, що охоплюють цілісний навчальний процес від визначення його мети до очікуваних результатів» (І. Дичківська) [2, с. 57].

Технології навчання в інклюзивному освітньому середовищі розподіляють на групи:

- технології індивідуалізації освітнього процесу;
- технології спільного викладання в інклюзивному класі;
- технології подолання навчальних і поведінкових труднощів;
- технології адаптації освітнього середовища [3].

Важливими у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами є інноваційні технології. Саме їх використання фахівцями в освітньому процесі сприятиме ефективному навчанню, розвитку та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

Тому ми вирішили провести експериментальне дослідження, спрямоване на визначення особливостей використання інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами у професійній діяльності фахівців. З цією метою нами було проведено анкетування. Анкету було створено за допомогою інструменту google forms. З метою підвищення вірогідності відповідей анкетування було анонімним.

Анкета «Особливості використання інноваційних технологій у роботі з дітьми з ООП» містила

10 запитань та спрямовувалася на вивчення таких питань:

- посада фахівця;
- чи використовуєте інноваційні технології у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами?
- які групи технологій навчання дітей з особливими освітніми потребами використовуєте?
- оцінка внутрішніх протиріч, які заважають створенню нового;
- оцінка ефективності інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами;
- визначення труднощів при використанні інноваційних технологій;
- визначення перешкод в освоєнні і розробці інноваційних технологій для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами;
- пропозиції щодо подолання труднощів при використанні інноваційних технологій;
- визначення здібностей і якостей особистості, що позитивно впливають на впровадження інноваційних технологій в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Загалом дослідженням було охоплено 69 респондентів: 34,78% вчителів, 21,73% вихователів, 21,73% асистентів вчителя, 8,69% вчителів-дефектологів, 4,34% викладачів, 4,34% заступників директора з виховної роботи, 4,34% асистентів вихователя.

На запитання «Чи використовуєте інноваційні технології у роботі з дітьми з ООП?» 4,34% респондентів відповіли «Не використовую», 8,69% використовують з окремими дітьми, а в окремих випадках інноваційні технології використовують 21,73% опитаних. Значна частина респондентів використовують окремі частини (34,78%) та всі розробки у різних їх варіаціях (30,43%). Варто зазначити, що жоден респондент не використовує власних інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Серед груп технологій навчання дітей з особливими освітніми потребами більшість респондентів (82,6%) використовує технології індивідуалізації освітнього процесу (особистісно-орієнтоване навчання, методики Марії Монтессорі, вальдорфської педагогіки, рівневої диференціації, ігрових та інтерактивних технологій, технологій модульно-розвивального, проблемного, когнітивного, дистанційного, проектного навчання та ін.). Також 21,73% респондентів використовують ще технології спільного викладання в інклюзивному класі (паралельне викладання, диференційоване викладання, викладання в команді та ін.) та 26,08% – технології подолання навчальних і поведінкових труднощів (PECS, TEACCH, АВА-аналіз та ін.).

Фахівці зазначили, що під час роботи з дітьми з особливими освітніми потребами використовують такі інноваційні технології, як:

- «Особистісно-орієнтоване навчання»;
- «Методики Марії Монтессорі, вальдорфської педагогіки, рівневої диференціації»;
- «Технології модульно-розвивального, проблемного, когнітивного, дистанційного, проектного навчання»;
- «Ігрові та інтерактивні технології»;
- «Диференційоване викладання»;
- «Технології спільного викладання»;
- «ІКТ»;
- «Індивідуалізації освітнього процесу»;
- «АВА»;
- «Систему комунікації PECS»;
- «Інформаційно-комунікаційні та арт-терапевтичні технології»;
- «Логопедичні заняття за методикою Базарного»;
- «Елементи програми Floortime, яка є в основі терапевтичної моделі DIR»;
- «Методика навчання читанню Зайцева»;
- «Система Нумікон»;
- «Квест технології»;
- «Здоров'язберезувальні технології».

Також варто зазначити, що майже всі респонденти (95,65%) вважають ефективними інноваційні технології, які використовують, у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Решта 4,34% фахівців планують їх використовувати.

На запитання «З якими труднощами Ви зустрічаєтесь при використанні інноваційних технологій?» респонденти вказали на наступні труднощі використання інноваційних технологій:

- «Діти важко до них пристосовуються»;
- «Важко втримати поведінку в класі»;
- «Не завжди програми, які прописані можна застосувати з вихованцями»;
- «Багато часу займає їх адаптація та модифікація»;
- «Недостатня забезпеченість ТНЗ»;
- «Потрібно усі технології адаптувати до дітей з ООП»;
- «Недостатній розвиток дослідницьких умінь»;
- «Особистісна підготовка та дотримання педагогічних та методичних вимог»;
- «Цінова політика обладнання»;
- «Деякі діти сильно прив'язані до екранів, нічого більше не цікавить, важко переключити увагу на інші види діяльності»;
- «Недостатнє зацікавлення і розуміння цих інновацій деякими батьками і педагогами»;
- «Відсутність та недостатній розвиток дослідницьких умінь»;
- «Мало методичних розробок з застосуванням інноваційних технологій, як складової частини уроку».

Серед шляхів подолання зазначених труднощів респонденти зазначили наступні: «Приділяти

особливу увагу гіперактивним дітям», «Важливо, щоб ті хто пишуть програми працювали в закладах інклюзивної освіти, для кращого розуміння суті проблеми», «Зменшити роботу з документацією», «Залучення новітніх інформаційних засобів навчання», «Більша розробка технологій для конкретної нозології», «Вивчення та запозичення передового досвіду», «Більше часу приділяти підготовці», «Краще налагодження в закладі партнерської взаємодії з батьками для кращого їх розуміння в інноваційних підходах», «Матеріально забезпечити учнів, підсилити інтернет», «Відвідування курсів підвищення кваліфікації, вивчення та впровадження досвіду інноваційної діяльності провідних спеціалістів», «Потрібно розширювати матеріальну базу», «Постійне використання у роботі з дітьми з ООП найбільш ефективними є корекційно-розвивальні технології, оскільки сам процес навчання дітей повинен мати корекційний характер, бути спрямованим на усунення перешкод для успішної інтеграції дитини у соціальне середовище, а не просто на оволодіння дитиною певних знань. Для того, щоб правильно і ефективно працювати потрібно більше часу приділяти на саморозвиток, вивчати досвід інших спеціалістів» та ін.

Респонденти зазначили, що перешкодою в освоєнні і розробці інноваційних технологій для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами є:

- недостатнє матеріальне забезпечення (60,86%);
- нестача часу на саморозвиток (39,13%);
- слабка інформованість про нововведення в освіті (13,04%);
- відсутність лідерів, новаторів у закладі освіти (13,04%);
- відсутність необхідних теоретичних знань (8,69%);
- відсутність або недостатній розвиток дослідницьких умінь (8,69%).

Водночас ніхто з опитаних не вказав на «Психологічну неготовність до здійснення інноваційної діяльності» та «Небажання вдосконалюватись», як перешкоду в освоєнні і розробці інноваційних технологій для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Варто відзначити, що лише для 8,69% респондентів немає перешкод в освоєнні і розробці інноваційних технологій для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

До внутрішніх протиріч, які заважають створенню нового 30,43% респондентів віднесли «сумніви, чи зможу я бути успішним в інноваційній роботі», 26,08% зазначили, що ніхто не зважає на додаткові витрати часу й сил для роботи по-новому, у 17,39% опитаних немає впевненості,

що нове буде краще старого, а 8,69% невпевнені у позитивному результаті.

У той же час слід відмітити, що у 34,78% респондентів немає внутрішніх протиріч, які заважають створенню нового.

При визначенні здібностей і якостей особистості, що позитивно впливають на впровадження інноваційних технологій в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами респондентами були відзначені:

- креативність (78,26%);
- бажання експериментувати (65,21%);
- позитивне ставлення та пізнавальний інтерес до інновацій (65,21%);
- прагнення до самовдосконалення (60,86%);
- здатність відмовитися від стереотипів у педагогічній діяльності (56,52%);
- здатність до самоаналізу (43,47%);
- загальнотеоретичні й методичні знання (43,47%);
- здатність до співробітництва (39,13%);
- впевненість у своїх здібностях і можливостях (34,78%);
- здатність до самоорганізації (34,78%);
- допитливість (30,43%);
- відповідальність (26,08%);
- незалежність суджень (17,39%);
- діти, які потребують нестандартних підходів (4,34%).

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, результати експериментального дослідження особливостей використання та впровадження інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами у професійній діяльності фахівців показали, що значна частина респондентів використовують окремі частини інноваційних технологій або всі розробки

у різних їх варіаціях. Серед груп технологій навчання дітей з особливими освітніми потребами більшість респондентів використовує технології індивідуалізації освітнього процесу. Слід зауважити, що головною перешкодою в освоєнні і роботі інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами є недостатнє матеріальне забезпечення та нестача часу на саморозвиток. Найбільш значимими здібностями та якостями особистості, що позитивно впливають на впровадження інноваційних технологій в роботі з дітьми з особливими освітніми є креативність, бажання експериментувати, позитивне ставлення та пізнавальний інтерес до інновацій, прагнення до самовдосконалення, здатність відмовитися від стереотипів у педагогічній діяльності, здатність до самоаналізу, загальнотеоретичні й методичні знання, здатність до співробітництва.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми впровадження інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами у професійній діяльності фахівців. Перспективи подальшої науково-дослідницької роботи ми вбачаємо у формуванні у фахівців психологічної готовності до впровадження інноваційних технологій у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Веремчук А., Хом'як О. Інноваційні технології навчання дітей з особливими освітніми потребами. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. Вип. 1 (5). 2021. С. 71–78.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології : навч. посіб. К. : Академвидав, 2004. С. 56–72.
3. Порошенко М.А. Інклюзивна освіта: навчальний посібник. Київ : ТОВ «Агенство «Україна», 2019. 300 с.